

Огерук Ігор Степанович —
викладач кафедри ОРД та СТ При-
карпатського юридичного інституту
ЛьвДУВС, майор міліції

Класифікація розкрадань видобутої сировини нафтогазовидобувних підприємств

У статті розглянуто способи вчинення організованими злочинними групами розкрадань видобутої сировини нафтогазовидобувних підприємств, а також склад учасників таких груп, розподіл злочинних ролей та засоби, що ними використовуються.

Ключові слова: видобувна сировина, нафтогазовидобувні підприємства, розкрадання, організовані злочинні групи.

Розкрадання видобутої сировини відбувається на всіх етапах промислової розробки нафтогазоносних родовищ: зі свердловин; із трубопроводів, насосних і компресорних станцій та безпосередньо із місць групування видобутої нафти та газоконденсату. Для розкрадання на кожному етапі характерна своя схема викрадення, яка включає в себе склад учасників, відповідні технології для вчинення розкрадань та переробки викраденої сировини, а також канали збуту готової продукції. Умовно дані схеми можна розподілити на три групи:

- схеми розкрадання із застосуванням врізки в трубопроводи;
- схеми розкрадання, що вчиняються із об'єктів інфраструктури нафтогазовидобувних підприємств;
- схеми розкрадання зі створенням необлікованих лишків.

Усі перелічені протиправні дії вчиняються злочинними групами, які пройшли шлях від стихійно утворених і неорганізованих до організованих злочинних груп.

На даний момент у таких групах проявляються обов'язкові ознаки організованих злочинних груп (далі — ОЗГ), а саме:

- стійкість і тривалість існування;
- розмежування функцій між учасниками;
- ієрархічність;

- планування злочинної діяльності;
- спеціалізація злочинної діяльності;
- мета діяльності — максимальний прибуток у мінімальний термін;
- специфічне соціальне “страхування” членів злочинної групи;
- запобіжні заходи безпеки;
- жорстка дисципліна [1, с. 51].

Перша група протиправних дій — це злочинні дії, пов’язані з викраденням видобутої нафтогазовидобувним підприємством сировини шляхом незаконного підключення до трубопроводу (врізки), а саме підключення запірного пристрою з відповідною трубою протяжністю від десятків метрів до кількох кілометрів, який використовують для відбору продукції, що транспортується, з метою її реалізації [2, с. 80].

Чіткий розподіл ролей членів такої злочинної групи полягає в наступному: організатор організує процес у цілому, контролює процеси викрадення, переробки та реалізації сировини, підтримує корупційні зв’язки з органами влади; група спостереження — займається пошуком можливих місць здійснення розкрадань, розвідкою місць вчинення злочину перед самим розкраданням на предмет виявлення засідок, веде спостереження під час вчинення злочину, супроводжує транспорт із викраденою сировиною та готовими паливно-мастильними матеріалами (далі — ПММ); група технічних працівників — проводить саме викрадення за допомогою відповідної техніки та обладнання; група транспортування — транспортує викрадену сировину до місць переробки та готові для реалізації ПММ до місць збуту; група переробки — займається переробкою викраденої сировини в готові для реалізації ПММ.

Такі злочинні групи мають в наявності сучасні засоби зв’язку, спеціально оснащені автомобілі, оптимально пристосоване технічне обладнання для викрадення та переробки сировини тощо. Крім цього, вони залучають до злочинної діяльності спеціалістів різних галузей на постійній основі або для разових операцій. Корупційні зв’язки членів таких груп перебувають на порівняно низькому рівні, який включає в себе знайомства серед представників влади місцевого значення. Корумпованість проявляється переважно у вигляді разових виплат (хабар за послуги, хабар за уникнення правових санкцій) [1, с. 35]. Як правило, даним видом злочинної діяльності займаються структурні організовані групи (5—10 осіб) [3, с. 61].

Сам процес відбувається наступним чином: першими на місце майбутнього розкрадання прибувають члени групи спостереження. Вони оглядають місце, визначають найвигідніші місця підїзду транспорту, режим роботи охорони та обслуговуючого персоналу, вірогідні місця засідок та шляхи відходу на випадок виявлення розкрадання. Потім місце відповідно обладнується (робиться врізка), вихід якої маскується

в лісосмугах та інших важкодоступних місцях [4, с. 42] або у занедбаних приміщеннях [5, с. 42]. Сама врізка виконується в двох варіантах: напірним способом (відбір сировини проходить під тиском самого трубопроводу) [6, с. 14—16, 7, с. 32—34] та крапельним способом (врізка закінчується цистерною, в яку поступово просочується сировина) [8, с. 16—17]. Безпосередньо перед розкраданням на місце знову першою прибуває група спостереження, яка проводить перевірку на предмет виявлення засідок, і тільки після цього на місце вчинення злочину прибувають група викрадення та група транспортування. Викраденою сировиною заповнюють спеціально обладнаний транспорт, а група спостереження контролює прилеглу територію з метою недопущення виявлення факту розкрадання рейдовими групами охорони, працівниками ОВС або пересічними громадянами [4, с. 42; 7, с. 32—34]. Кількість викраденого становить кілька десятків тон. Потім викрадена сировина відправляється на місце переробки або відстою. Колона супроводжується групою спостереження, яка відслідковує пересувні пости ДАІ, рейдові групи працівників міліції та відомчої охорони. В окремих випадках до супроводження можуть залучатися корумповані працівники ОВС [5, с. 38]. Місце для переробки сировини обирається таким чином, щоб до нього був зручний під'їзд. Обладнання для переробки використовується досить сучасне. Для його монтування залучають спеціалістів з інженерною освітою, деталі часто виготовляють на замовлення, а тому таке обладнання відтворює частину виробничих процесів переробки нафтопродуктів. До роботи на таких установках інколи залучаються наймані працівники, які отримують заробітну платню залежно від виробітку. В подальшому отримані таким чином готові паливно-мастильні матеріали реалізуються, переважно оптом, на приватні автозаправні станції.

Тепер розглянемо схеми розкрадання видобутої сировини, що вчиняються із об'єктів інфраструктури нафтогазовидобувних підприємств. Групи, які займаються такого роду злочинами, складаються як із працівників нафтогазовидобувних підприємств середньої ланки, так і з керівників інших підприємств, установ чи організацій незалежно від форм власності. Як правило, це прості організовані групи, до складу яких входить 2—4 особи [3, с. 61]. Розподіл злочинних обов'язків у даних групах наступний: працівники нафтогазовидобувних підприємств забезпечують вільний доступ до місць вчинення розкрадань, вчиняють самі розкрадання, інші члени групи забезпечують транспортування викраденої сировини, її подальшу переробку та реалізацію отриманих ПММ. Крім цього, в злочинних схемах можуть використовуватися фіктивні фірми для легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом [9, с. 53]. Корупційні зв'язки членів таких злочинних груп досить розвинуті. Особи, що до них входять, перебувають на керівних

посадах, а тому підтримують ділові та дружні стосунки із керівниками різних гілок влади. Інколи й самі вони мають депутатські мандати, включно до обласного рівня. Корумпованість, в основному, проявляється у формі разових виплат, але в окремих ситуаціях вона набуває форми систематичних виплат (коли посадова особа входить у злочинну групу) [1, с. 35].

Розглянемо саму схему розкрадання. Згідно з нею, посадові особи, що перебувають у зговорі з працівниками нафтогазовидобувних підприємств, відправляють на місце викрадення підпорядкований їм спеціально обладнаний для перевезення вогнебезпечних вантажів транспорт. Місцями розкрадань є насосні, групові та компресорні станції по перекачці видобутої сировини. Викрадення відбувається під час робочого дня під прикриттям фіктивних документів. Після завантаження викрадена сировина транспортується до вказаного підприємства, де на неї оформляються вже зовсім інші фіктивні документи, які докорінно міняють походження викраденого. Мотивація, яка застосовується тут, досить широка — від зібраних на підприємстві лишків непридатних до використання ПММ до отриманої сировини внаслідок ліквідації наслідків техногенних аварій на свердловинах, трубопроводах тощо, під час яких сталися розливи нафти. На підтвердження даних версій складаються відповідні документи (акти, накладні тощо). Крім цього, в даній схемі можуть використовуватися підприємства, які мають відповідні дозволи для господарських операцій із нафтою та нафтопродуктами [9, с. 53]. У подальшому викрадене в супроводі відповідних документів відправляється на нафтопереробні підприємства. Після переробки готові ПММ повертаються давальнику, після чого вони реалізуються. Реалізація проводиться через автозаправні станції. Гроші, отримані внаслідок таких злочинних дій, розподіляються між членами групи відповідно до рівня їхньої участі в злочинній оборудці.

Розглянемо розкрадання нафти, які здійснюються шляхом створення необлікованих лишків. Такими розкраданнями займаються керівництво нафтогазовидобувних підприємств, а саме: самі керівники, їхні заступники, головні бухгалтери, начальники служб безпеки підприємств тощо. Розподіл злочинних обов'язків у таких злочинних групах наступний: керівництво організовує процес викрадення в цілому, підшукує шляхи збуту викраденої сировини, підтримує корупційні зв'язки із представниками органів влади; представники бухгалтерії документально прикривають вчинені розкрадання, ведуть негласний облік злочинних прибутків, забезпечують переведення в готівку або на певні банківські рахунки коштів, здобутих злочинним шляхом; працівники служби безпеки підприємства відповідають за збереження в таємниці злочинних оборудок, недопущення надходження інформації про зло-

чинну діяльність групи до правоохоронних органів, а також за проведення контрзаходів у випадку надходження такої інформації до відповідних служб.

Схематично вчинення розкрадань виглядає наступним чином: на нафтогазовидобувному підприємстві створюються лишки видобутої сировини, які ніде не обліковуються, а реалізуються членами злочинної групи, після чого отримані злочинним шляхом кошти привласнюються. Усю схему можна розбити на два етапи: створення лишок сировини на нафтогазовидобувному підприємстві та реалізація створених лишків.

Як уже вказувалося, перший етап передбачає створення лишок видобутої сировини на нафтогазовидобувному підприємстві. Створюються лишки шляхом: заниження кількості фактично видобутої сировини; видобування сировини зі свердловин, що вважаються законсервованими; видобування сировини зі свердловин, які документально ще не введені в експлуатацію; перевищення ліміту видобування сировини при дослідно-промисловій розробці родовищ.

При накопиченні достатньої кількості лишків видобутої сировини на нафтогазовидобувному підприємстві члени злочинної групи приступають до наступного етапу, а саме реалізації лишків. З цією метою вони шукають шляхи до контактів із керівниками нафтопереробних підприємств, комерційних структур, що працюють на ринку нафтопродуктів, або інших підприємств, установ чи організацій, що так чи інакше пов'язані з нафтогазовидобувною галуззю. Це завдання полегшується тим, що члени злочинної групи в силу своїх службових обов'язків постійно співпрацюють із означеними категоріями осіб або мають в наявності достатню про них інформацію. В деяких випадках, на зазначених вище підприємствах, установах чи організаціях діють свої злочинні групи, які схильють до протиправної діяльності керівників нафтогазовидобувних підприємств, гарантуючи їм збут викраденої сировини. Шляхом особистих зустрічей сторони домовляються про способи доставки корисних копалин, шляхи оплати та гарантії збереження злочинних об'єктів у таємниці. Після успішного проведення перших разових акцій поставок викраденої сировини між злочинними групами виникають передумови для подальшої співпраці та укладення довготермінових тінювих контрактів. Таким чином, створюються своєрідні злочинні синдикати в сфері видобутку та переробки нафтопродуктів.

Схеми самої реалізації накопичених на нафтогазовидобувному підприємстві лишків досить різноманітні й охоплюють усю діяльність вказаного підприємства, пов'язану із законною реалізацією видобутої сировини. Усі протиправні оборудки просто маскуються під прикриттям цілком легітимних угод, але при здійсненні поставки кількість ко-

рисних копалин, що направляється, перевищує розміри, вказані в угоді. Лишки сировини не обліковуються як на нафтогазовидобувному підприємстві, так і на підприємстві, яке отримує корисну копалину. Для транспортування розкраденої сировини виготовляються завідомо фіктивні документи, де вказується дійсна кількість поставки, щоб не викликати на цій стадії провалу. Після здійснення операції по реалізації та транспортуванню викраденої сировини, всі використані при цьому документи приводяться у відповідність із укладеною угодою, тобто все, що стосувалося поставки корисної копалини понад вказану кількість, знищується, виправляється або підмінюється іншими документами. Кошти, отримані таким чином, переводяться на банківські рахунки, які вказують члени злочинної групи. Як правило, це рахунки на пред'явника, що зменшує ризик для злочинців бути викритими. Також використовуються схеми із відкриттям приватних фірм на підставних осіб або родичів членів злочинних груп. Кошти поступають на банківські рахунки таких фірм в якості оплати за надані послуги або поставлені матеріали, чого фактично не відбувалося. Розрахунок готівкою при здійсненні таких операцій, на даний момент, практично відсутній.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що розкрадання видобутої сировини нафтогазовидобувних підприємств можна умовно поділити на три групи, а саме: розкрадання із застосуванням врізки в трубопроводи; розкрадання, що вчиняються зі об'єктів інфраструктури нафтогазовидобувних підприємств та розкрадання із створенням необлікованих лишків. Унаслідок трудомісткості та об'ємності необхідних злочинних кроків, використання спеціально пристосованих та обладнаних засобів, документального прикриття злочинних обладунків такі злочини вчиняють організовані злочинні групи, які характеризуються стійкістю і тривалістю існування, чітким розподілом злочинних обов'язків, своєю злочинною специфікацією та наявністю корупційних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Долженков О. Ф. Інфраструктура організованої економічної злочинності : [монографія] / О. Ф. Долженков. — Одеса : ОЮІ НУВС. — 2002. — 127 с.
2. Сучасні прилади для пошуку місць незаконних підключень до нафто- і газопроводів // Наук.-техніч. вісник "Сучасна спеціальна техніка"; Наук.-досл. ін-т МВС України. — 2008. — № 1—2. — С. 79—87.
3. Корнієнко М. В. Сучасні засади протидії спеціалізованих підрозділів ОВС організованої злочинності : [монографія] / М. В. Корнієнко. — К. : НАВСУ, 2003. — 676 с.
4. Курінний Є. В. "Дармівщина" не пройшла / Є. В. Курінний // Експрес-інформація. Огляди, передовий досвід, новини техніки, нові нормативні акти. — 2001. — № 4. — С. 42—43.

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

5. Титоренко В. М. Участь апарату розвідки у протидії розкраданням у сфері нафтогазової галузі / В. М. Титоренко // Експрес-інформація. Огляди, передовий досвід, новинки техніки, нові нормативні акти ; Департамент оперативної служби МВС України. — 2007. — № 2. — С. 34—43.

6. Касир С. Г. Даремно крадії спокушалися на “чорне золото” / С. Г. Касир // Експрес-інформація. Огляди, передовий досвід, новини техніки, нові нормативні акти. — 2001. — № 1. — С. 14—16.

7. Колодницький В. П. “Атаки на трубу” продовжуються / В. П. Колодницький // Експрес-інформація. Огляди, передовий досвід, новини техніки, нові нормативні акти. — 2002. — № 2. — С. 31—34.

8. “Крапля”, що підточує державу (за матеріалами УМВС України в Сумській області) // Бюлетень з обміну досвідом роботи МВС України. — 2006. — № 116. — С. 16—17.

9. Сира нафта — живі гроші (за матеріалами ВБОЗ УМВС України в Чернігівській області) // Бюлетень з обміну досвідом роботи МВС України. — 2001. — № 134. — С. 19—22.

В статтє рассматриваются способы совершения организованными преступными группами хищений ископаемого сырья нефтегазодобывающих предприятий, а также состав участников таких групп, распределение преступных ролей и средств, которые ими используются.

The article deals with the examination of the ways of committing by the organized criminal groups of the plundering of the fossil material of enterprises produced oil and gas, and also the structure of such groups, the distribution of the criminal roles and the means, that used by them.

Стаття надійшла до редакції журналу 12 листопада 2009 року.